

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Мусійчук Тетяни Ігорівни

**“Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні
характеристики висловлень обурення в сучасній англійській мові”,**
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Дисертацію **Мусійчук Тетяни Ігорівни** присвячено вивченню способів та засобів реалізації конфліктних ситуацій спілкування, до яких належить об'єкт рецензованої праці – обурення. Науковий аналіз проблеми виконано в найкращих традиціях комунікативної лінгвістики та лінгвопрагматики. Водночас дослідження апелює до новітньої міждисциплінарної галузі — лінгвоконфліктології.

Фокусування мовознавців на мовленнєвій поведінці спричинено динамізмом сучасного життя в умовах стрімкого інформаційного обміну, трансформації соціальних відносин, переоцінки цінностей, формування нових соціокультурних домінант. Ці процеси супроводжуються збільшенням соціальної напруги, відчуттям невдоволення, інтенсивним і тривалим стресовим станом. Зазначені явища стимулюють ситуації конфлікту, які знаходять реалізацію в бажанні експлікувати невдоволення, незгоду, гнів та інші негативні емоції й відчуття, протистояти несправедливості. Тому проблема конфлікту як екзистенційного феномену потрапляє в коло інтересів дослідників різних галузей, а мовленнєві вияви конфліктних інтеракцій не можуть бути дослідженими за допомогою галузевих, тобто суто лінгвістичних, методів.

Актуальність комунікативно-прагматичного вивчення ситуації обурення, актуалізованої комплексно вербальними і невербальними засобами, у поєднанні з філософським, психологічним, аксіологічним підходами є безсумнівною. У поле зору мовознавців потрапляють правила здійснення дискурсійної діяльності та відхилення від цих правил, стимули та наслідки конфліктного контакту, вербальне й невербальне оформлення ставлення суб'єктів комунікації до предмета незгоди.

Тетяна Ігорівна звертається до міждисциплінарного вивчення складного **об'єкта** – комунікативних стратегій та тактик поведінки носіїв

англійської мови в ситуації обурення, які вивчає на **предмет** структурно-змістових та функційних властивостей вербальних і невербальних засобів їхньої актуалізації.

Наукова новизна рецензованої дисертації полягає в описі гібридної, поліаспектної форми спілкування, у якій, як слушно зазначає авторка, поєднуються ознаки вербальної та невербальної, інституційної та повсякденної, соціально схвальної та конфліктної взаємодії членів суспільства. Без перебільшення можна стверджувати, що дисертація Тетяни Ігорівни є завершеною, успішною, комплексною розвідкою в галузях комунікативістики, прагматики, дискурсології та соціолінгвістики крізь призму полікодового оформлення й типологічного різноманіття тактик та стратегій спілкування носіїв англійської мови.

Дослідження ситуації обурення, що реалізується в різних сферах комунікації, має як **фундаментальну**, так і **прикладну цінність**. Слід відзначити, що здобутки дисертантки є внеском в розбудову теорії комунікації, міждисциплінарних методів розв'язання соціальних конфліктів, методик лінгвістичної сугестії, адаптації до соціальних, психо-емоційних викликів середовища, трансформації системи цінностей, правил соціальної та мовленнєвої поведінки.

Належно оцінюємо систематизацію даних у таблицях (с.78, 230-244), яка додає переконливості, підвищує естетичний рівень праці, а разом із тим спонукає до подальших контрастивних досліджень висловлень обурення засобами англійськомовних американської та британської культур.

Іншу та, очевидно, найголовнішу рису дисертації Тетяни Ігорівни Мусійчук вбачаємо у її поліаспектності.

Дослідниця вдало поєднує філософське, логічне, аксіологічне й лінгвістичне потрактування ситуації обурення, розкриває конфліктну суть висловлювань. Інтеграція різних підходів, що формувалися у незалежних, але тісно пов'язаних наукових галузях, критичне ставлення до розбіжностей у поглядах як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, забезпечили ґрунтовність **теоретичних засад** дослідження. Це дозволило Тетяні Ігорівні правильно визначитися з **методологією** своєї праці, розробити коректну, послідовну й прозоро викладену процедуру аналізу та вдало перейти від теорії до практики.

У дисертації обурення схарактеризовано як явище, протилежне несправедливості (с. 24-31), як негативний психічний стан, реакцію на несправедливість, як спосіб вираження невдоволення дійсністю у її

невербальних (явище, дія, подія, вчинок) та вербальних (вираження думки, оцінки, погляду) виявах (с. 32-51). Доведено необхідність вивчення обурення як цілеспрямованої мовленнєвої, респонсивної дії комунікантів, вербальна семіотизація якої супроводжується невербальними знаками задля актуалізації заперечення, ствердження протилежності стану, дії, ознаки тощо (с. 57-67).

Від деталізації **методів** описового, аналізу словникових дефініцій, компонентного аналізу, а також дистрибутивного, контекстологічного прагмасемантичного та дискурсивного аналізу як засадничих методів дослідження (с. 19), дисертантка переходить до вибудовування цілком логічної, прозорої й ефективної **процедури** дослідження, яка передбачала сім основних етапів – від кросдисциплінарного ознайомлення з концепціями обурення, напрацюваннями в галузях теорії комунікації, лінгвопрагматики, семантики, функційної лінгвістики до комплексного аналізу репрезентативної вибірки фактів конфліктної мовленнєвої поведінки носіїв британського та американського варіантів англійської мови (с. 67-74). Слід визнати, що всі наведені етапи методики роботи реалізовані повністю.

Актуальність запропонованого підходу й чітко визначений поняттєво-категорійний апарат забезпечили реалізацію **мети** дослідження, яка полягала в аналізі структурно-семантичних та комунікативно-прагматичних характеристик висловлень обурення в сучасній англійській мові. Чіткість визначення мети забезпечила успішність розв'язання коректно сформульованих **завдань** стосовно теоретико-методологічного підґрунтя дослідження, конкретизації понятійної основи висловлень обурення, з'ясування структурної, змістової та прагматичної специфіки вираження обурення носіями англійської мови.

Емпірична база дослідження охоплює понад 1800 висловлень обурення, виокремлених із корпусних баз даних та понад 100 художніх творів (с. 219-229). Репрезентативність **матеріалу** дозволила інвентаризувати корпус вербалізацій обурення засобами сучасної англійської мови. Ретельність аналізу, стрункість опису значного за обсягом матеріалу та кількісні підрахунки свідчать про копітку та сумлінну працю, яку успішно завершено.

Основні положення дисертаційної праці повно відображено в змісті автореферату й 13 публікаціях, 5 із яких — у фахових виданнях України, 2 – у закордонних періодичних виданнях. Наукова праця має достатню

апробацію на 12 наукових конференціях. Тринадцять публікацій, на які авторка покликається в дисертації (с. 202—204), є одноосібними.

Високо поцінуючи напрацювання Мусійчук Тетяни Ігорівни, відзначимо актуальність і глибину дисертаційної праці, аргументованість висунутих у ній наукових засад, комплексний характер і ґрунтовний аналіз дискурсу конфлікту, структури, семантики та комунікативно-прагматичних особливостей висловлень обурення, важливість отриманих результатів, узагальнень і висновків, висловимо деякі **міркування** та **побажання**.

1. Вкотре наголошуємо на тому, що аналіз психологічного аспекту комунікації та поєднання вербальної і невербальної складових спілкування забезпечує комплексність дослідження Т. І. Мусійчук. Авторка приділяє належну увагу полікодовості комунікативних процесів, ефективності паралінгвальних, окулесичних, кінесичних і проксемічних засобів актуалізації ситуації обурення. Проте сумнівною видається доцільність занадто глибокого занурення в динамічні показники контакту (вокальні характеристики, міміка, погляд тощо). На с. 97 – 127 знаходимо розлогі міркування стосовно важливості жестів чи просторового аранжування взаємодії. У пп. 2.3.3, 2.3.4 виклад матеріалу має здебільшого констатувальний характер. Зокрема, відомості про те, що «кінесика – наука, що вивчає сукупність рухів тіла ...» (с. 109), «жести – це рухи тіла ...» (т. с.), «вираз обличчя – це результат ... рухів ... обличчя...» (с. 113) належать до *locus communis*. Неаргументованими залишилися також пояснення щодо проксемної поведінки комунікантів, які у дослідницькій частині рецензованої праці розміщені на п'яти сторінках і супроводжуються покликаннями на здобутки антропологів (с. 118 – 123). Дослідниця, певно, відчуває зайвість таких тлумачень і тому скеровує до аналізу текстової репрезентації емоційного стану обурення. Тетяна Ігорівна наголошує на влучності вибору тих чи тих дієслів для опису, скажімо, жестової поведінки (с. 118), голосових характеристик мовців. На наш погляд, варто було представити цю інформацію компактніше і зосередитися на тому, як емоційні реакції забезпечують економію вербальних засобів і регулюють параметри спілкування. Висловлене побажання актуальне й для інших аспектів дисертації.

2. Назва Розділу 2 «Номінативний аспект вербальних та невербальних засобів репрезентації обурення в сучасній англійській мові» (с. 77) цілком відповідає змісту цієї частини розвідки, де йдеться саме про *репрезентацію*

ситуації обурення. Утім мета, предмет та завдання дисертації передбачають вивчення безпосередньо висловлень обурення, їх змістових і структурних властивостей. Відтак, по-перше, не завадило б схарактеризувати *реалізацію* обурення за допомогою вигуків, які як індексальні знаки метонімічно залучаються до складу ситуації. По-друге, формулювання назви розділу доцільно було б трансформувати так, аби уникнути питання про «номінативний аспект невербальних засобів», яке стимулює допущений дисертанткою стилістичний огріх.

3. Дослідниця неодноразово наголошує на градуальності емоції обурення в діапазоні від гніву до люті. Оскільки емоційні реакції завжди комплексні, цікаво було б дізнатися про комбінування обурення з іншими видами емоційного стану комунікативів. Тим більше, що аналіз дистрибуцій та синтаксичних структур дозволяє зробити такі спостереження над сурядними сполучниковими конструкціями, у складі яких однорідні члени перебувають у тісній смисловій єдності (*impatient and indignant*). Непоміченою залишилася також тавтологія (*resentment and indignation*) та реалізована нею функція інтенсифікації. Такі вербалізації засвідчують усвідомлення мовцями складності ситуації обурення, демонструють їх знання про стереотипну або девіантну ситуацію, подію, вчинок тощо, і потребують когнітологічної інтерпретації. Фокусування на цих аспектах і фреймовий аналіз дозволили б виразніше продемонструвати зв'язок *ratio et emotio*, додали б панорамності дослідженню за рахунок лінгвокогнітологічної площини, безумовно, задіяної дисертанткою.

4. У зв'язку з цим дозволимо собі висловити деякі міркування стосовно вивчення комунікативно-прагматичного аспекту висловлень обурення у третьому завершальному розділі дисертації, який стосується комунікативних стратегій і тактик, задіяних комунікантами. На жаль, тут бракувало фреймового аналізу, який би уможливив не тільки формалізацію ситуації обурення у вигляді динамічного фрейму (сценарію чи скрипту), а й деталізацію інтенцій мовців, а також прийомів, які застосовує мовна особистість задля реалізації тих інтенцій.

Висловлені зауваги та міркування не впливають на високу оцінку праці Т. І. Мусійчук, що вирізняється актуальністю, науковою новизною, має неабияке теоретичне значення для загального мовознавства, дискурсології, комунікативної лінгвістики, соціо-, лінгво- і когнітивної прагматики, а також психолінгвістики й лінгвістичної конфліктології. Висновки дисертації мають широкий спектр практичного втілення, серед

має неабияке теоретичне значення для загального мовознавства, дискурсології, комунікативної лінгвістики, соціо-, лінгво- і когнітивної прагматики, а також психолінгвістики й лінгвістичної конфліктології. Висновки дисертації мають широкий спектр практичного втілення, серед іншого й щодо викладання англійської мови, соціолінгвістики, теорії комунікації, риторики й ін.

Робота має цікаві перспективи в плані розширення мов аналізу, поглиблення функційно-прагматичного підходу, який дозволить виявити спільні ознаки та специфіку вербальних і невербальних засобів вираження емоції обурення, якими послуговуються мовці в ситуаціях конфліктного інциденту.

Публікації авторки та інші види апробації основних положень дослідження є вагомими та переконливими.

На підставі докладного ознайомлення з дисертаційним дослідженням, авторефератом та основними публікаціями вважаємо, що наукова праця **“Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні характеристики висловлень обурення в сучасній англійській мові”** та автореферат відповідають вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженому постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 року та № 1159 від 30.12.2015 року), а їх авторка, **Мусійчук Тетяна Ігорівна**, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри англійської філології
та лінгводидактики

Запорізького національного університету

Т. О. Козлова

Вчений секретар

Запорізького національного університету

кандидат філологічних наук, доцент

О.А. Проценко

